

այս կրթութեանց՝ իր եղբորը հետ մէկտեղ, և արժանաւոր հանդիսացողներուն մրցանակներ կը բաշխէ, կամ ապարանջաններ և կամ ուրիշ աղուոր զարդեր: Օխուորները իրենց մեծ պատիւ կը սեպեն այս մրցանակները, մանաւանդ որ անոնցմով եւրոպացի զօրաց տասնապետներուն ու յիսնապետներուն չափ իշխանութիւն մը կը ստանան իրենց ընկերներուն վրայ: Վիչ անգամ պատիժ տրուելու առիթ կ'ըլլայ. և այն ալ ռոճիկնին քիչ կամ շատ ատեն կտրելուն վրայ է, որ իրեք ամիսէն աւելի երկայն չտւեր: Սխուռաբար այս կանանց մէջ շատ յաճախեալ է մենամարտութիւնը, որ գնդապետին թոյլտուութեամբ կ'ըլլայ միշտ, և այն խմբին ներկայութեանն առջև՝ որուն զինուորներէն են երկու հակառակորդները: Այս կռուոյն մէջ, որ միշտ հատու զէնքով՝ կ'ըլլայ, երբեմն կը հանդիպի որ մենամարտիկներուն մէկը մեռնի. այն մեռնողին յուղարկաւորութիւնը մեծ հանդիսով կ'ըլլուի, և քրքրմապետը գովեստ մը կը խօսի վրան ու կը ծանուցանէ որ իր քաջութեամբն արժանի եղած է անիկայ երջանկաց յաւիտենական բնակարանն ընդունուելու: Այս հանդիսէն ետքը բոլոր զինուորները միւս մենամարտիկին իր ճարտարութեան համար ուրախակցութիւն կ'ընեն. բայց վայելութեան համար՝ երկու ամիս զինուորական ծառայութենէ կ'արձկուի անիկայ, և այս միջոցին մէջ պարտաւորուած է պաքով ու աղօթքով անցընել բոլոր իր ժամանակը: Ի բաց առեալ մենամարտութեան պարսաւելի սովորութիւնը, կանանց գունդը ուրիշ կողմանէ անանկ աղէկ բարեկարգութեամբ կանոնաւորուած է՝ որ բոլոր սիւսմական զօրաց օրինակ է իր վարժ հմտութեամբն ու իր քաջութեամբը:

1 Գ. Գ. - Arme blanche.

## ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ճանապարհորդութիւն Պոդիկոնտի ի Հայկմ:  
(Տես երես 312)

Բաց ի այս չորս քրմական դասերէն, որոնց վրայ մինչև հիմա խօսեցայ, և որոնք նոյնչափ թուով առանձին ժողովքներ կը կայացընեն, և իբրև Հռոմայ պաշտամունքը կանոնաւորող կը համարուին, ուրիշ սրբազան պաշտօնէից դասեր ալ կան, նոյնպէս յարգելի, թէպէտ և պաշտօնին երկրորդական: Ինչպէս են Աւետիս կամ Աբաղ-ձաւաւ Եղբար՝ ըսուածները, որոնց ասանկ կոչուելուն պատճառն է որ աստուածոց զոհ կ'ընեն սրտորէից բարեբերութեանը համար: Ասոնք սկզբնաւորեցան Ակկա Վաւրնախայի Հռոմուշոսի ամենաուրեշ տասուերկու որդիքներէն, որոնք իրենց ձորը հետ մէկտեղ ամէն տարի վերոյիշեալ վախճանովն ողջակէզներ կ'ընէին: Երբոր ասոնցմէ մէկը մեռաւ, թագաւորն ուզեց անոր տեղը անձամբ լեցընել, Աւետիս Եղբար՝ կոչելով այս միաբանութիւնը, ինչպէս որ կը կոչուին մինչև հիմա: Գլուխին ճերմակ վարսակալ կը դնեն, և հասկերէ պսակով կը զարդարեն. և զիտուեցաւ որ թագաւորաց վոնտուէլէն ետքը՝ առջի պսակ կրօններն իրենք եղան: Իրենց պատուանոցը սրբազան է, անանկ որ արքայանայ և մինչև գերութեան մէջ ալ կը պահեն զայն:

Քրմական ուրիշ դաս մ'ալ կը կայացընեն Փէլեւետիս ըսուածները: Առանց ասոնց խաղաղութեան կամ նիզակակցութեան գաշինք չդրուի. նոյնպէս և ոչ պատերազմի հրատարակում կ'ըլլուի, որովհետև իրենց մասնաւոր պաշտօնն է արգելուլ որ հասարակապետութիւնը անիրաւ պատերազմի մը ձեռք չգարնէ: Անկոս Մարտիոս զիրենք հաստատելով, ուզեց իրենց միջոցով սրբազան սեպել տալ այն պատերազմները՝ որոնց ստիպուած ըլլար ձեռք զարնելու, հետեւելով այս բանիս մէջ 'Կոմայի' որ քրմութեամբք ու ծէսերով մտածեց սրբազան երեցընելու քաղաքական կառավարութեան բոլոր գործողութիւնները: Երբոր հասարակապետութիւնը մը ունենայ, փեկեալեան քուրմ մը կը խրկէ անոր՝ հատուցում պահանջելու համար անկից: Եթէ այն ժողովուրդը հատուցումն ընելու կը դանդաղի կամ կը ժխտէ, ամիս մը ժամանակ թող կը տրուի անոր որոշելու. եթէ դեռ կը յամառի, վերոյիշեալ քուրմը հայրենական սահմանագլուխը դառնալով թշնամի ժողովրդեան երկիրը տեղ մը կը ննտէ, որն որ մէկ կողմէն արիւնտաւած՝ միւս կողմանէ տարած կ'ըլլայ, որպէս զի այս կրկին նշաններովն իմացընէ որ Հռոմ սրով և հրով իր նախատանաց վրէժը պիտի առնու, և միանգամայն բարձր ձայնով կը հնչեցընէ այն ձևը՝ որով սովորաբար պատերազմը կը հրատարակուի: Այս սովորութիւնն ի գործ դրուեցաւ քանի որ հասարակապետութիւնը իրեն գրացիներուն հետ պատերազմելու առիթ ունէր. բայց երբոր պատերազմին սահմանը խառնուէն դուրս ելաւ, նոյն ձևով արձան մը կանգնուեցաւ:

Հռոմայ մօտ տեղ մը, որն որ տս պատճառաւ զայս Լեւոնաթեան ըսուեցաւ: Փէկեպեանք թուով քսան են, և կը զանազանին գլխաւորաբար իրենց ազանիճէ պատկովը: Իրենց գլխաւորը հայր դաշտ կը կոչուի, լատինական բառէ մը անունն առնելով՝ որ կը նշանակէ կատարել, վասն զի ինքը Հռոմէական ժողովրդեան անուամբը կ'երգնու խոստմանց ճշդիւ կատարումը:

Տիգրան Ստեփանոս ըսուածները Տիտոս Տափոսէն հաստատուեցան, որ Հռոմուլոսի գահակիցն էր, որպէս զի Սաբինացւոց մասնաւոր արարողութիւնները կատարեն, որոնք Հռոմայեցւոց հետ միացած էին: Տափոսին մահունէն ետքը՝ Հռոմուլոս ուղեւոր հաճոյ անցնել իր նոր հպատակներուն, հանգիստաւ կերպով հաստատեց այս քուրմերը: Իրենց պաշտօնը շատ չտարբերիր եպուրնեան քրմաց պաշտօնէն:

Այս ամէն սրբազան պաշտօնէիցմէ վեր է դնել յայն, ոչ ըստ իշխանութեան արքայ, այլ պարզ պատուով, որն որ որոշուած է միայն հանգիստաւոր զոհից ժամանակ այն տեղը կենալու, որն որ սեփական էր Հռոմուլոսի յաջորդներուն ինչուան քրտրեալն Տարկուինիոս: Իր ընկերը Խաբուսի կը սուի, ու բոլոր քրմուհեաց, նաև նոյն իսկ վեհապետան առջևէն կ'երթայ: Իրեն բնական րանը քան յայնքալ անուամբը կը կոչուի: Զոհն որ կը մըննայ, որուն գահագլուխն է ինքը, գլուխը կը ծածկէ, ու փախստականի պէս բազմութեան ժողովքէն կ'ելլէ կը քաշուի: Երբեք թագաւորի անունը կը խրտեցընէ զՀռոմայեցիս: Իրեն ընտրութիւնը նախապատիւ ատենակալաց ընտրութեանը պէս կ'ըլլայ: Ժողովուրդը հարիւրոց խումբեր կազմելով ծերագոյն պատրիկներէն մէկը կ'ընտրէ: Ուսմիկը ոչ երբէք համարձակած են այս պատուոյն ետեւէ իշխալու, որուն պարզ անունը կարծես թէ զիրենք կը մերժէ անկից: Այն պատիւն որ զոհից արքայն կը կրէ՝ որ և իցէ կերպով զինքը ազատ չընէր մեծ քրմապետին իշխանութենէն: Ամէն քաղաքական և զինուորական պաշտօնէ ազատ է: Բայց իր փառքոսին պատճառաւ որ և իցէ ատենակալութեան պաշտօնի չկրնար հասնիլ, և թէ որ ընտրուելէն առաջ այս պաշտօններէն մէկուն հասած ըլլայ, ընտրուելուն պէս անմիջապէս կը բռնադատուի անկէ հրաժարելու:

Բոլոր այս քրմերն որ մինչև հոս յիշեցինք՝ ամենեւին առանձին աստուածութեան մը մասնաւոր կերպով կապուած չեն, այլ ընդհանուր պաշտամանը: Սակայն բոլոր այն գիւրն որ Հռոմայ մէջ տաճարներ ունին, ունին նաև իրենց մասնաւոր պաշտօնէալքը, որոնց պարտքն է բազիններուն խնամքը. և այս ետքիններս թէպէտ առջիններէն աւելի ստորին աստիճանի դաս մը կը կայացընեն, այլ շատ աւելի բազմաթիւ են:

Ասոնց մէջ նշանաւորներն են Փլաթինա: Զատոնք երեք թուով միայն հաստատեց Նումա ի պատիւ Արամազայ, Արեսի, և Վուլքանիոսի: Ետքէն ուրիշներ ալ աւելցուեցան, սակայն միշտ առջի իրեքին նախապատուութիւնը պահուեցաւ: Դիօնէան Ժափուլ մասնաւոր պատիւներ և արտօնութիւններ կը վայելէ. սակայն այս պատճառաւ իրեն կրած զգուշացումներն ալ շատ են: Բրետիտա պատմութեանը կը հագուի, ծերակուտին ժողո-

վոցն առաջիկայ կը գտնուի և հարստեան գահը կը նստի: Երբոր ճամբաները քաղելու կ'ելլէ, առջևէն միշտ բրաւոր մը կը քալէ, որն որ գործաւորներուն իմաց կու տայ որ գործքերնին թողուն, որպէս զի չըլլայ որ մարդկային աշխատութիւններն ու թշուառութիւնները անսնելով տրտմի քուրմը: Անոնց՝ որոնք իր պաշտօնին մէջ իրեն կը ծառայեն՝ հայրն ու մայրը պէտք է որ ողբըլլան, որպէս զի չըլլայ որ իր միտքը մահուան գաղափարն իյնայ: Միայն ազատ մարդու մը ձեռքը կրնայ իրեն մազերը կտրել: Արգիւտած է իրեն մէկ քանի մը բառեր բերանն առնել, ձի հեծնել, քաղքէն գուրս պառկիլ, պատերազմի ճակատեալ զօրք տեսնել: Վերջապէս համոռօտ ըսելու համար՝ իրեն կապերն աւելի շատ են քան թէ մեծութեան նշանները: Իր ամուսինը, որ Դիօնէան Ժափուլէ կ'ըսուի, ծիրանի զգեստ մը կը հագուի, որուն վրայ կայծակը նկարուած է: Երկանը ամէն պատիւներուն մասնակից է, բայց անոր պէս ալ հազարումէկ տեսակ խորհրդաւոր զգուշութեանց ստիպուած է: Սանդուխի իրեք աստիճանէ աւելի բարձր ելլել չկրնար, իր ոտից կօշիկը դիտմամբ սպաննուած կենդանւոյ մը կաշիէն չի նուած պիտոր ըլլայ, և մէկ քանի պարագայից մէջ ալ արգիւտած է իրեն զարդարել գլուխը, և մազերն յօրինել: Անոյմէն բաժնուիլն արգիւտած է երկանը, և եթէ կնիկը մեռնի՝ պէտք է որ իր պատուէն հրաժարի: Քաղաքացւոց ժողովքներ ըստ ցեղից խմբուելով՝ պատրիկներուն կարգէն կ'ընտրեն զմեծ փլաթինեան քուրմերը, որոնց պաշտօնը ցկեանս է:

Ստեփանոս Արեսի պաշտամանը նուիրուած են, զորն որ Հռոմայեցւոց առաջին աստուածը սեպելու է, որովհետեւ չկայ ամենեւին ուրիշ աստուած մը՝ որուն ասոր պէս եռանդեամբ ծառայեն և պատուեն: Կը պատմուի որ երկինքէն ինկած վահան մը քաղքին ջարդ տուող ժանապետը գաղթեցընելով, Եգիպտոս յաւերժահարսը, որուն պատգամներէն թելագրուած կը հաստատէր Նումա իր բարեպաշտական կարգադրութիւնները, յայտնեց իրեն որ այն քաղաքը՝ որուն մէջն որ պահուէր այն հրաշագործ վահանը, փեղեկաց իշխեցող պիտոր ըլլար: Ուստի Նումա որպէս զի աւելի պահուցութեամբ պահէ զայն, անոր ամենանման ուրիշ տասներմէկ վահաններ ալ չինել տուաւ, և Արեսի տաճարին մէջ դրաւ, յանձնելով անոնց պահպանութիւնը տասուերկու երիտասարդ պատրուկաց, որոնց ծնողքը պէտք էր կենդանի ըլլային: Ամէն տարի՝ երբորնոյն աստուծոյն տօնախմբութիւնը կը կատարուի, այս երիտասարդները Բրետիտա հագած պղնձէ դօտուով մը, ցատքերու ըրտր քաղաքը կը պտրտին (ուսկից ստեփանոս կոչուած են), ձախ ձեռքով սրբազան վահանները բռնած, և ալ ջովն ալ տեգ մը՝ որով անոնց կը զարնեն, և միանգամայն նոյն հանգիսին վրայօք միմիւր և անիմանալի ոտանաւորներ երգելով: Իրենց առջևէն կ'երթայ գլխաւորնին, որ Բրետիտայի քանիքն գահերէց կ'ըսուի: Այս քրմութիւնը Հռոմայ ամենէն նշանաւոր քրմութիւններէն մէկն է, և քաղաքացւոց մէջէն ականաւոր անձինք իրենց պատիւ կը սեպեն ասոր անդամ ըլլալու:

Լապլեյսէն՝ Պան աստուծոյն սլաշտամանը սահմանուած են, և ի սլաշտաւ նորա Եւանգրոսէ հաստատուած Լապլեյսէն անուամբ տնախմբութիւնները կը կատարեն։ ասոնք այլ և այլ խումբերու բաժնուած են, և գլխաւոր մը ունին, որ կ'ընտրուի Հռոմայ առաջին գերդաստաններուն մէկէն, որոնց անունները կը կրեն իրենք վրանին։ Ասով է որ կը բաժնուին ի Կաթիլիանէն, ի Փափաշէն, և այլն։ Իրենց արարողութիւնները շան մը զոհովը կը լըննան, որն որ Պանին խիստ ախորժելի ողջակէզ մը կը սեպուի, որովհետեւ չուր հօտին վրայ կը հսկէ ու պահպանութիւն կ'ընէ։

Պափաշէն և Պիւրէնէն ասանքը հերակլեսի քուրմերն էին։ Կը պատմուի թէ այս աստուածը երբոր Եւանգրոսի քով հիւր էր, երկու ընտանեաց գլխաւորներու՝ որոնց անուններն էին Պոտիփոս և Պինարիոս՝ սորվեցոց թէ ինչպէս պէտք է պատուեն զինքը։ և իրենց սերունդներն այս քրմութիւնը, որ Հռոմայ ամենէն հինն է, իրենց սեփական պահպան, ինչուան որ հետեւեալ կերպով կորսնցուցին։ Պինարեանք օր մը հանգիստաւոր ողջակիղի մը ներկայ ըլլալու պարտական էին, բայց ուշ հասան, և իրենց անհոգութեամբն այն աստիճանի յանցաւոր սեպուեցան, որ անկէ ետքը իրենց աստիճանը կորսնցընելով՝ սրբազան արարողութեց մէջ պարզաբար իրեն հանգիստեան սեպուեցան։ Իսկ Պոտիփեանք ալ աւելի մեծ յանցանք մը ընելով, աւելի մեծ գոգադուութե մէջ ինկան։ Իրենց պաշտօնը այնչափ դարերէ ի վեր ամենայն փութով կատարելէն ետքը, չամբցան զայն իրենց գերիններուն ձեռքը ձգելու։ Սակայն երկնային վերջինգրութիւնը հասաւ վրանին։ Պոտիփեանց ազգատոհմը, որ Հռոմայ ամենէն նշանաւոր ազգատոհմերէն մէկն էր, և տասուերկու առանձին ընտանիքներէ կը բաղկանար, որոնց ամենը միատեղ երեսուն առոյգ երիտասարդներ ունէին, Պոտիփեանց ազգատոհմը տարուան մը մէջ բոլորովին մարեցաւ։ Այն ժամանակէն ի վեր աս պաշտօնը կատարողը գերիններ են, որ հասարակաց ստրկովը կը գնուին։

Գալլէնէն Կիւրեղէ գիցուհւոյն քուրմերն են, և ամենը Փափաշի սերունդք, ուսկից բերուած է ի Հռոմայ աստուածուհւոյն պաշտօնը։ և կ'ըսուի որ իրենց անունը կ'առնեն Գալլոս գետէն, որուն ջրերը կ'ազգեն ի նոսա այն սրբազան մոլեգնութիւնը՝ որ իրենց յատուկ է արարողութեց ժամանակը։

Ըստ ինքեան վեստեան կուռանաց վրայ հոս կ'ընար խօսիլ։ սակայն իրենց պաշտօնը այն աստիճանի մեծ է, որ առանձին թղթով մը կը խօսիմ։

Բաց ի այն քրմական գասերէն, որոնց վրայ մինչև հիմա գրեցի, և որոնք բոլոր քաղքին կը վերաբերին առանց խորանաց, Հռոմայ երեսուն գորհներէն՝ իւրաքանչիւրը՝ ուրիշ աւելի ստորին աստիճանի սլաշտանայ մ'ունի, որն որ Կաթիլան կը կոչուի, և պզտի տաճարի մը մէջ գորհներուն առանձին հանգէսները կը կատարէ։ Կուրիոններէն իւրաքանչիւրը իր գորհէն կ'ընտրուի։ և ամենը միատեղ գլխաւոր կուրիոնին բացարձակ իշխանութեանը ենթակայ են, զորն որ քաղաքացիք գրո-

հական ժողովներու բաժնուելով կ'ընտրեն, և զորն որ բացարձակ իշխանութեամբ կը կառավարեն։

Աւելորդ կը սեպեմ խօսիլ երկրորդական պաշտօնէից անթիւ բազմութեանը վրայ, որոնք այլ և այլ տիպաւորութիւն, ինչպէս Կաթիլեանք, Կուրիոք, Պապ, Զոհագործք, Արուեստագէտք, Օգնակաւք, և այլն, բազմութեամբ կը սպասաւորեն, և իրենց անձր սրբազան կը սեպուի։

Գանք հիմա Մեծ Քրմապետին, որ է գլուխ Հռոմայ եթէ ընդհանուր և եթէ մասնաւոր քրմութեանը, և կրօնից գերագոյն կարգադրիչ։ Իրեն միայն կ'իյնայ վճիռ տալ կրօնից վերաբերեալ բաներուն մէջ, ամենէն բարձր խորհուրդները մեկնել, արարողութիւնները սահմանել, և օրինադրութիւնները կարգադրել։ Ինքը կը հռչակէ գլխամիսեանս, վեստեան կուսանքը։ Իրենց սրբազան ժողովքը կ'ընդունի, և զանոնք պատժելու իշխանութիւն ունի՝ եթէ յանցաւոր գործնէ։ Ու և իցէ կարգի քուրմերն իրեն ենթակայ են, և իշխանութիւն ունի անոնց արդիւնք քաղքէն դուրս ելլելու, նաև եթէ ամենամեծ ատենակալութեան պատիւներ ալ ունենան։ Քաղաքական գործողութեանց ձևն ինքը կը թելադրէ, տարեգրութիւնները կը պահէ, օրացոյցը կը կարգաւորէ, ամուսնութեանց վրայօք տնօրինումներ կը շնորհէ։ Սակայն թէպէտ և իրեն իշխանութիւնը խիստ մեծ է, ի վերայ այս ամենայնի առանց սահմանի չէ։ վասն զի քանի մը պարագայից մէջ օրէնքը թոյլ կու տայ իրեն վճիռներուն գէմ բողոքել առ ժողովը քրմապետաց, ինչպէս նաև ասոնց գէմալ առ ժողովը ժողովուրդեան։

Այս աստիճանս Հռոմայ գլխաւոր աստիճաններէն մէկն է, և երկայն ատեն ամենէն երեսնի պատրիկներուն տրուեցաւ։ Իսկ 500 թուականին ժողովուրդը երկայն կուրիոնէն ետքը կրցաւ աւարի մը բարձրացընել յայն։ Սոյն աստիճանն ունեցողը ցկեանս կը վայելէ զայն։ Մեծ քրմապետը բաց ի ունենալէն բոլոր այն պատիւները՝ որ գերագոյն ատենակալաց յատուկ են, երբ իրեն բարձր պաշտօնին արարողութիւնները կը կատարէ՝ ծիրանագոյն քող մը կը կրէ։ Հասարակապետութիւնը իր աստիճանին համեմատ մասնաւոր տուն մը տուած է իրեն՝ Կապիտոլինին մօտ Սիբուլէ փողոց։

Գերագոյն քրմապետութեան սկիզբը, ուսկից հնագոյն է պարզ քրմապետութիւնը, ասանկ եղաւ։ Կուրմայի թագաւորութեան ժամանակը, Տիբերիս գետը իր ափունքներն ողողելով Հռոմայ մէկ հատիկ կամուրջը կործանելու կը սպառնար։ Քրմապետը գետինն ինկած կ'ազգէին զաստուածս որ այս թշուառութեանէս ազատին։ Ասոնցմէ մէկը խորին աստուածապաշտութեան մը նշաններով թագաւորին և այլոց աչքը մտաւ, անանկ որ իրեն միայն արդիւնքը տեսնուեցաւ ամենուն աղօթից յաջող ելքը, և Կուրման նախապատուեց զինքը քան զմեկաւորութիւն մ'էր, որ առջի բերան պարզ զանազանութիւն մ'էր, ժամանակով աստիճան մը եղաւ, որ հետզհետէ մասնաւոր արտօնութիւններ ընդունելով վերջապէս այն բարձրութեանն ու այն պայծառութեանը հասաւ ինչ որ այսօր կը տեսնենք։

Այս է ահա ամէն մարդկային օրինադրութեց

ընթացքը : Դիպուածը զանոնք կը ծնանի , ճար-  
պրկութիւնը կ'ընդարձակէ , կարծիքը կը պահպա-  
նէ , ինչուան որ ուրիշ պարագաներ զանոնք կոր-  
ծանեն , և անոնց տեղը ուրիշներ հաստատեն , ո-  
րոնց ալ ջնջուելու կարգը կու գայ :

## ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անդար , արարացի քերթոսած : ( Տես եր . 253 )

Լսյն օրէն սկսեալ Լնդար Շ էտա-  
տայ գերիներուն կարգէն ելաւ և Լ-  
մէնի ուրիշ ցեղերուն դէմ Օ ոպէիրի  
ըրած պատերազմաց մէջ քաջի անուն  
հանեց : Պատերազմներէն դարձած ե-  
կած ատենը , Օ ոպէիր իր ինքնիցը կը  
նստեցընէր զինքը . Լնդար Լքիլէսի  
պէս իր քնարովը զբօսելով՝ թագաւո-  
րին կերակուրին միջոցը կ'երգէր իր ցե-  
ղին ու իր անձին յաղթութիւնները :  
Լք իր երգերուն մէջ միշտ Լպլայի ա-  
նունը կը խառնէր , աղաչելով փառաց  
ոգւոյն որ իր քաջութեանն ու իր հան-  
ճարոյն մրցանակ զԼպլա ուզենան տալ  
իրեն Լրաբացիք : Լայց ընդունայն  
տեղը կտրիճ երիտասարդն իր ցեղին  
պատուոյն ու Լպլայի կենացը շատ ան-  
գամ պաշտպան կը հանդիսանար . արա-  
բական հպարտութիւնը չէր զիջաներ  
ազատ ազըլկան մը և սև գերւոյ մը ա-  
մուսնութեանը :

Թիպէտ պատիւներով լցեալ 'ի Օ ո-  
պէիրէ և սիրելի էր անոր , սակայն իր  
Շ էտատ հօրը օրինաւոր որդին սե-  
պուելու շնորհքը Լնդար չէր կրնար  
ձեռք ձգել : “ Ի՛վ անարգ խորթ որդի ,  
ըսաւ իրեն Շ էտատ , ինչպէս կը հա-  
մարձակիս դու յանդգնութեամբ իմ  
մէկալ որդւոցս կարգն ելել ուզելու ,  
դու՝ որ գերի կնոջ մը որդի ես , դու՝  
որուն մորթին վրայ գրուած է սերըն-  
դեանդ նուաստութեան նշանը , ” : Լն-  
դար յուսահատելով այս խիստ խօսքե-  
րէն , քչեց իր ձին ու անապատին մէջ  
առաջ գնաց , և այսպէս կ'ողբար իր  
դժբաղդութիւնը . “ Օ ուր տեղը իմ  
թշուառութեան դէմ կը կռուիմ : Դա-

ռայեցի մարդկանց , և կարծեցի որ ազ-  
գականներս իմ պաշտպաններս կ'ըլլան .  
բայց անոնք ոտքիս տակի եղած օձերէն  
աւելի թշնամի եղան ինծի : Պատե-  
րազմի դաշտին վրայ՝ ինծի համար կ'ը-  
սեն իրենք թէ թագաւորաց որդիքնե-  
րու կը հաւասարիմ . բայց խաղաղու-  
թեան միջոցը՝ ես իրենց առջև ուրիշ  
բան չեմ , բայց եթէ Օ էպէտէհա սև  
գերւոյն որդին : Լն՛ , թէ որ այս զիս  
մաշող սէրը չըլլար նէ , կը համբերէի  
ես այսպիսի նախատանաց , ” :

( ) ր մը՝ անապատն երկայն ատեն  
կտրեւէն ետքը , Օ ոպէիրի քանի մը  
ձիաւորներու հետ միացած՝ Լթամնի  
ցեղին վրայ յարձակեցաւ , որ Լպսի ցե-  
ղին թշնամի էր . սպաննեց անոնց պա-  
տերազմիկները , վրաննին տապալեց , և  
գերիներն ու հօտերը առջևը ձգած տա-  
րաւ . այս կողոպուտով իր հարստու-  
թիւնը կրնար հաւասարել արաբացի  
ճոխագոյն հովուաց փարթամութեա-  
նը : Լայց յանկարծ իր ձիասէր ախոր-  
ժակէն յորդորուած , բոլոր այս աւարը  
փոխեց անապատին հռչակաւոր պար-  
սիկ ձիու մը հետ , որ Լպճէր կը կո-  
չուէր :

Շ էտատայ բարկութիւնն իջաւ իր  
որդւոյն մէկ նոր քաջութիւնը տեսնե-  
լով . չէր կշտանար անոր վրայ նայելէն  
ու անոր վրայ խօսելէն ուրիշներու առ-  
ջև : “ Ի՛վ եղբայր իմ , ըսաւ օր մը Շ է-  
տատ առ Լալէք՝ հայր Լպլայի , մեր  
թշնամիները անոր համար կ'ատեն իմ  
որդիս , որովհետեւ իրենք անոր նմանը  
չունին : Ի՛ կայ է ինձ Լստուածն Լով-  
սիսի և Լբրահամն՝ որ ոչ արեւելք և  
ոչ արեւմուտք չկայ պատերազմիկ մը որ  
կարենայ բաղդատուիլ իմ Լնդար որ-  
դւոյս՝ երբոր Լպճէրի վրայ հեծած  
է , ” : Լս ըսելէն ետքը՝ Լնդարայ աչ-  
քերը պագաւ : “ Թիպ որ զիս կը սիրես ,  
կրկնեց առ Լալէք , իմ Լնդար որդիս  
ալ սիրէ : — Լղբայր իմ , պատասխա-  
նեց խորամանկութեամբ Լալէք , այո՝  
դու ես սիւն հաստատութեան մեր վը-  
րաններուն , և Լնդար մեր սուրն է , ” :

Ի պատիւ Լնդարի փառաւոր խըն-